

עין משפט
גזירה

יח:

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

מסורת הש"ס

א (טור א"ח סי' תקנ):
קא ב ג ד מיי מיה מלל
תענית ל ג ד (ד) סמ
עין דקנן ג טור א"ח
סמן תענית ג (ט) :

רבינו הגאון

ופריך רב פסא הכי
קאמר, בזמן שיש שלום,
כלומר כל זמן שביט
המקדש קיים, יהיה לששון
ולשמחה. יש שפרש
אין שפר ואין שלום,
כגון עתה בזמן הזה,
רצו מתענין רצו אין
מתענין, וכיון שאם רצו
שלא להתענות כיון
חובה עליהן לפרוק אין
לשכוח יצואן בתוך א'
הכי ופסי מה יצאין באב,
ופריךן משה שרובסלו
בו צרות, מפני שחייב בו
הבית בהשגחה ובשגחה,
ולכבוד בית חיי, ונתרשה
העיר, קבלו עליהן ט'
צום לשלם בגלות,
ואצ"פ שאין שם שפר
בזמן הזה לפרוק יצאין
באב, וישתאמר לך שמתענין
בן יוחנן ר' דברים היה ר'
קעבא דורש אילו כן ה' רגו
והוא שרה את כן ה' רגו
המצרית וגו', כ' ה' רגו
ובקר ישחית להם וגו', ג'
בן אדם ישחית החובות על
אדמת ישראל וגו', ד' ה' רגו
אמר ה' צום הרביעי וגו',
אלו ר' דברים מפורשין
בסיפרי דבי רב ובתוספתא
(ו) ובספנת סוטה, ואמר ר'
שבעון בן יוחנן זה אחר
מן ד' דברים שהיה ר'
קעבא דורש וקא אפי' אני
דורש כמותו, ולא חילפתי
על דבריו אלא בעום
העשירי ולכד, שהוא
אומר עשרה בטבת שבו
ספק מלך בבל על לוד,
ואני אומר צום העשירי
זה ה' טבת, שאמרה
השומרה לגולה כי נחובה
היה ונפרח הבית, ותיאין
דבריו מדבריו, שהוא
אומר בתמוה הובקעה
העיר, ובאב נלכדה העיר,
ובתשרי נהרג גדליה בן
אחיקם, ונבטח ספק מלך
בבל, ונמצאו הדברים
האלו שלא על הסדר,
כי אחרי שנלכדה העיר
ונשרף הבית, מוכיח
סיבת החילול על
ירושלם, ואצ"פ שהוא
על הסדר לסדר החדשים,
שמתחיל רביעי תמוז, ואב
חמישי, ותשרי שביעי,
וטבת עשירי, הפורענות
אינם על הסדר, שאמרה
הסמיכה בין השירים,
ואני מונה לסדר חדשים
(ו) ופורענות על חדשים
הסדר, בתשרי הרביעי
הובקעה העיר, ובתשרי
נלכדה, ובשביעי נהרג
גדליה בן אחיקם ובשביעי
באת שמעת הפורענות
האלה בגולה בבל, ועשו
יום שמותה כיום שריפה.
איתמר רב ר' חנינא
אמר בטלה מגילת תענית,
פירי כל המכות כנגילת
תענית, די לא לאיתענה
בתוך, וכן הוה כמי ימים
טובים שאסור להתענות
בתוך, וכל הורשה

הואיל והוכפלו בו הצרות. כיום שנעשה עשר בתמוז נמי אירע חמשה דברים כדמתן כפרק במלך דתענית (דף טו.) אבל חורגין בית המקדש תקיפה עובא ועוד לא דמי לט' נכא לזרה אחת הוכפלה זו: זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר. טהיינו נרששוה אל כל שנים הובקעה צ"ו ומשום הכי ענדין צ"ו תענית והך נרששוה מתענין בירושלמי וגרסי' צה צ"ו בתמוז ולא צ"ג דכתיב בקרא בתענית לחדש קלקול השנונות היו שם ופליגי אש"ס דין ורזא לומר דמתוך ערדתם טעו בתענית ולא לזה הפסוק לשנות מכתו שזיו סנוזים: זה תשעה באב שבו נשרף. כפרק במלך דתענית (דף טז.) רמי קרא אהדי דנסוף מלכסי כתיב דנשרף שנעשה ובספר ירמיה כתיב נעשור לחדש ונשרוף וגו' ומשני דזו' לשנות נכנסו אצ"כיס להיכל ולכלו ושמו זו [שבעין] שמיני ותשיעי עד שפנה היום לעומתי ערב הליתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור:

וירד רבי אצ"פ עיר ורחץ. ממתי דעל כסלו מפני מנוכה לא הוה ליה לאקשויי דלעולם לא חשיב יו"ט ואפילו הכי מדליקין נרות וזכר לנס: ומיפוק

באב שבו נשרף בית אלהינו השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם וזו הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדו להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר בן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לומר הוכתה העיר ונעשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דבריו מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון לסדר פורעניות איתמר ר' רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן ורבי לא אמרי לא בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנהך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתליגהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל הנהך כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגורו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חוכה דאיכא מצוה א"ל אבי ותיבטיל איהי ותיבטיל מצוהה אלא אמר רב יוסף שאני חוכה דמיפרסם ניסא מותיב רב אבא רב הונא בתלמיא בתשרי בטילת אדרכתא שן שטרייא שגורה מלכות וין גזרה' שלא להוכיח שם שמים על פיהם וכשנברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינן שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטולם ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייאת בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שביט המקדש קיים ותיפוק

דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב יכה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ולשמחה ב' בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר ר' רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר ר' בנא באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר תניא אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש ואני אין דורש כמותו צום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר ר' (ברביעי) בתשעה לחדש ויחוק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים צום החמישי זה תשעה באב שבו נהרג גדליה בן אחיקם וזו הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדו להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר בן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לומר הוכתה העיר ונעשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דבריו מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון לסדר פורעניות איתמר ר' רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן ורבי לא אמרי לא בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנהך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתליגהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל הנהך כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגורו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חוכה דאיכא מצוה א"ל אבי ותיבטיל איהי ותיבטיל מצוהה אלא אמר רב יוסף שאני חוכה דמיפרסם ניסא מותיב רב אבא רב הונא בתלמיא בתשרי בטילת אדרכתא שן שטרייא שגורה מלכות וין גזרה' שלא להוכיח שם שמים על פיהם וכשנברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינן שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטולם ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייאת בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שביט המקדש קיים ותיפוק

דאמר רב חנא בר ביזנא כו'. דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ומתענין בזמן הזה קא מיייר מדקתני וכשהמקדש קיים כו': שיש שלום. שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל: יהיו לששון ולשמחה. לאסר בהספד ותענית: יש גזרת המלכות צום. חובה להתענות בהן: רצו אין מתענין. וכיון דרשות הוא לא מתענין שלוחים עלייהו: ארבעה דברים הללו כו'. וזו אחת מהן והג' שניין בתוספתא דסוטה' ובספירי' בן ארס יושבי הכרובות וגו' ה' האלף והבקר ישמח וגו' ותרס' שרה אלתן הגר המלרית וגו' (נדרשתי בא): סמך מלך בבל. התחיל ללוד עליה: שמועה לגולה. לגלות יכמה שגלו לבלל אחת עשרה שנה לפני החורבן: שאני אומר על ראשון. שכמדל מקרא: ראשון. לפורענות. בתחלה הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית בתשעה באב ובתשרי שלחמיו נהרג גדליה ונענת שלחמיו באתה השמועה: והוא אומר על ראשון. שנספוק אחרון לפורענות: ועל אחרון. שנמקרה ראשון לפורענות שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה נמלץ צ"ו בתמוז שהוא ראשון נמקרה אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר נמקרה: אלא שהוא מונה לסדר חדשים. ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטבת ואני מונה אף לסדר פורענות: בטלה מגילת תענית. מייס טובים שקצנו חכמים ע"י נכס שארעו נהס ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד ובתנוס בתגולה אחת אלן יומיא דלא להתענהא וכו' כו' עכשו שחרב ביתו בטלו ומתענין בהספד ובתענית: אין שלום טוס. ואע"ג דבזמן הבית קרינאו מועדים טובים: והנהך נמי. דמגילת תענית כי הני משנין להו כי דיכי דהני צבטלי. הני נמי צבטלי: דסלינו צבטלי. דע"י החורבן הובקעו לזוס ועל ידי הצנן הובקעו לזוס טוב שכשנבנה בית שני שלחו בני הגולה האבכה בחדש החמישי המז כאשר עשימו זה כמה שנים מיום החורבן כמו שנלמד שם (וכי' ו) שהשיס הקב"ה כי למתס וספוד בתמישי ובשביעי וזה שבעים שנה וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים: וירד ר' אליעזר כו'. ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבס מרד הבית: הספנס כלומר עשו תשובה: דמפרסם ניסא. כבר הוא גליי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המלות והחזיקו בו כשל מודה ולא נכון לנעלו: כסלחא כספרי כו'. כן כמזב בתגולה לשון ארמי בטילת אדרכתא ציעלו אזכרת שם שמים זה השטרות ובקושי יכלו לנעול שטרות נהגו העם וכששמעו חכמי' ונעלוס הוכשר הדבר צענייהו ונתקצז להם לנס ועשאוהו יו"ט: ומיפוק

תורה אור השלם

1. בה אמר צ" צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אבנב.
2. בחדש הרביעי בחשעה לחדש הרביעי הרעב בעיר ולא היה להם לעם הארץ: יימיהו נב ו
3. ויהי דבר יי אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר: יחוקל כו' א
4. ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר: יחוקל לב כ

גליון הש"ס

נב' ואי אין הדיש כפירי. עין נספר נרס יוסף וירד סי' רנב ספף ג:

מוסף רש"י

ביתר. עיר נגולה וכו' יסכל דין נה. נחמס טיין סדק הנה (טו.) אשקא דריספס מרד כיתר ותענית כו' :

רבינו הגאון (המשך)

שלא צמות הוא דתליגהו רחמנא בבנין הבית, אבל הני כדקיימי באיסור, ובי קיימי עי עכשו. ומתיב רב כהנא על מאן דאמר בטלה מגילת תענית, מעשה ונצור תענית בחנוכה בלוד, ואמר לון ר' יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם. (א) כלומר, עברתם. ופרקינן שני חנוכה דאיכא מצות הרלקה נה, ונדרה, אלא משה וספרס ניסא דתנוכה. ואחזקן חוב מיהא, בחלתא בתשרי בטילת אדרכתא כן שטריא בול, פירי, הוו כוחבין כשטרות כשנת כן וכך ליוחנן כהן גדול שהוא כהן ליי עליון ואמרו חכמים למחר פורע את חובו ובאשפה שטר קרעו מירשף באשפה ויס עליון כחובו כו'. ונדרש שלא

לחזרו שם שמים כבטר כלל ובטלוהו, ואותו היום שגורו כן ג' בתשרי היה ועשאוהו יום טוב וספיקו בחתונה, ואי ס'ד בטלה מגילת תענית וכל הוצגה להתענות מתענה, הראשונה בטלו אחרונה מתשרין. וספיקו זה שקבעוהו לשלשה בתשרי יום טוב בזמן שריה הבית קיים, וכי ארבינן אן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית, קבעוהו על דברי חכמים.

בזמן שיש שלום הם כימים טובים וישא הימים הכתיבים במגילת תענית, ור' יוחנן בן לוי אמר לא בטלה, הני

א (טור א"ח סי' תקנ): קא ב ג ד מיי מיה מלל תענית ל ג ד (ד) סמ עין דקנן ג טור א"ח סמן תענית ג (ט) :